Osmanlı ülkesinde yaşamış ve mûsikiye dair *Maḳāṣıdü'l-edvâr* adlı bir eser yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülkādir-i Merâgī, *Cami ͑u'l-elḥān*, Nuruosmaniye Ktp., nr. 3544, vr. 48^{b}-50^{a}, 54^{b}-55^{a}, 118^{a}; a.mlf., *Maḳāṣıdü'l-elḥān*, Nuruosmaniye Ktp., nr. 3656, vr. 1^{b}-2^{a}, 3^{a}, 86^{a}-87^{a}, 102^{b}-103^{a}; a.mlf., *Risâle-i Fevâ͗ id-i ͑Aşere*, Nuruosmaniye Ktp., 3651/II, vr. 91^{a}-92^{b}, 96^{b}-98^{b}, 105^{b}, 107^{b}-108^{a}; a.mlf., *Şerḥ-i Kitâbü'l-Edvâr*, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., III, Ahmed, nr. 3470, vr. 40^{b}-41^{b}; Devletşah, *Tezkiretü'ş-şuarâ* (trc. Necati Lugal), Ankara 1963, I, 348; 1967, II, 12, 94; Zebîhullāh-ı Safâ, *Târîḫ-i Edebiyyât der Îrân*, Tahran 1346 hş., IV, 108-109; Hândmîr, *Ḥabîbü's-siyer*, Tahran 1362 hş., III, 578, 582; IV, 13-14; Müneccimbaşı, *Sahâifü'l-ahbâr*, İstanbul 1285, III, 57; Raûf Yektâ, *Esâtîz-i Elhân: II, Hâce Abdülkâdir Merâgî*, İstanbul 1318; Hammer (Atâ Bey), III, s. 27; M. Ali Terbiyet, *Dânişmendân-ı Âẕerbâycân*, Tahran 1314 hş., s. 258-264; Muhammed Takī Dânişpejûh, *Fihrist-i Mîkrôfîlmhâ-yı Kitâbḫâne-i Merkezî ve Merkez—i Esnâd-ı Dânişgâh-ı Tahrân*, Tahran 1363 hş., s. 166; Takī Bînîş, *Câmi ͑u'l-elḥân*, Tahran 1366 hş.; G. Sarton, *Introduction*, New York 1975, III/2, s. 1570-1571; Murat Bardakçı, *Maragalı Abdülkadir*, İstanbul 1986; Rauf Yekta Bey, "Eski Türk Mûsikîsine Dair Tarihî Tetebbûlar I: Kökler", *MTM*, I/3, s. 457-463; H. G. Farmer, "Abdalqādir Ibn Gaibī on Instruments of Music", *Oriens*, XV, Leiden 1962, s. 242-248; a.mlf., "Abdülkādir", *İA*, I, 83-85; a.mlf., " ͑Abd al-Ḳādir b. Ghaybī", *EI²* (İng.), I, 66-67; M. Kemal Özergin, "Hâce Abdülkâdir Marâgî'nin Manzum bir Arzıhâli", *Kemal Çığ'a Armağan*, İstanbul 1984, s. 131-156; Ehad Arpad, "Abdülkadir Merâgî", *Küçük Türk-İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1974, I, 25- 26.

NURİ ÖZCAN

ABDÜLKĀDİR b. MUHYİDDİN

(عبدالقادر بن محى الدين)

(bk. ABDÜLKĀDİR el-CEZÂİRÎ).

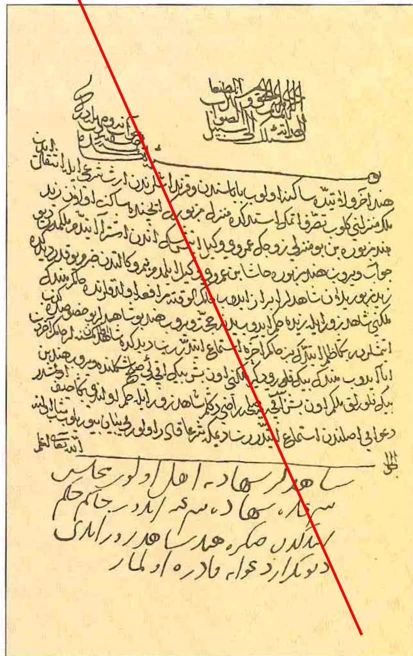
ABDÜLKADİR ŞEYHÎ EFENDİ

(ö. 1002/1594)

Osmanlı şeyhülislâmı.

920'de (1514) İstanbul'da doğdu. Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi'nin kardeşi olan Şeyh Hacı Efendi'nin oğludur. Bundan dolayı Şeyhî lakabı ile tanınmıştır. İlk tahsilinden sonra Ebüssuûd Efendi'ye intisap etti ve ondan ders alarak mülâzım oldu. Öğretim hayatına Gelibolu'daki Sarıca Paşa ve Bursa'daki Yıldırım medreselerinde başladı. Daha sonra 1551-1562 yılları arasında sırasıyla Çorlu'da Ahmed Paşa, İstanbul'da Haseki, Sahn-ı Seman, Ayasofya ve Süleymaniye medreselerinde müderrislik, ardından Şam, Mısır, Bursa ve İstanbul'da kadılık yaptı. 1570'te Anadolu, 1571'de de Rumeli kazaskerliğine getirildi. 1573'te bu görevinden ayrıldı. 1583'te kendisine Süleymaniye Dârülhadisi müderrisliği verildi. 8 Mayıs 1587'de Çivizâde Mehmed Efendi'nin ölümü ile boşalan şeyhülislâmlığa getirildi. Şeyhülislâmlığı döneminde, çekilen malî sıkıntı yüzünden akçenin değerinin düşürülmesi ve bu değeri düşük akçenin askere ulûfe olarak verilmek istenmesi üzerine çıkan olaylar sırasında, bir grup sipahi Abdülkadir Efendi'ye, verilen bu "mağşuş akçe" ile esnaftan zorla alınan eşya ve yiyeceğin helâl olup olmadığını sormuştu. Abdülkadir Efendi'nin "haramdır" şeklindeki fetvası üzerine gelişen ve tarihe Beylerbeyi Vak'ası adıyla geçen kanlı olaylar sonunda Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa ve Başdefterdar Mahmud Efendi idam edilirken, Vezîriâzam Siyavuş Paşa, bazı vezirler ve devlet erkânı ile birlikte 2 Haziran 1589'da 250 akçe maaş ile o da azledildi. 27 Receb 1002'de (18 Nisan 1594) vefat etti; cenazesi Eyüp'te kendi yaptırdığı mescidin hazîresine defnedildi.

Abdülkadir Şeyhî Efendi'nin bir fetvası
(*İlmiyye Salnâmesi*, s. 409)

BİBLİYOGRAFYA :

Selânikî, *Târih*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2259, vr. 104^{b}, 119^{a}-120^{b}, 202^{a}-203^{a}; Atâî, *Zeyl-i Şakāik*, İstanbul 1268, s. 327; Ayvansarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 269; *Devhatü'l-meşâyih maa zeyl*, s. 32-33; *Sicill-i Osmânî*, III, 345; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 404-409 (6 fetva örneği); Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1962, I, 17; Nezihi Aykut, *Hasan Beyzâde Târihi* (doktora tezi, 1980), İÜ Ed. Fak., Tarih Seminer Kitaplığı, nr. 3277, II, 128-135, 155.

MEHMET İPŞİRLİ

ABDÜLKĀDİR ÛDEH

(عبدالقادر عوده)

(1907-1954)

Mısırlı hukukçu, Müslüman Kardeşler teşkilâtının önde gelen liderlerinden.

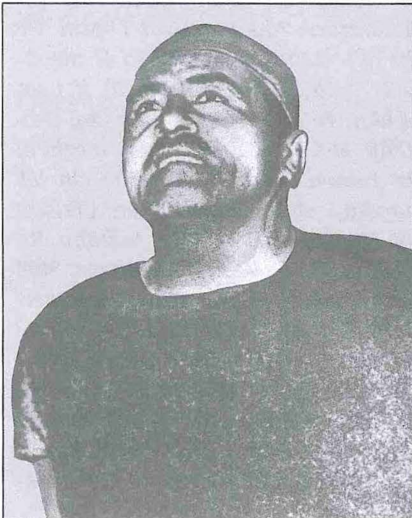
1930'da Kahire Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra savcılık ve hâkimlik yaptı. Daha kuruluş yıllarından itibaren Müslüman Kardeşler (el-İhvânü'l-müslimîn) teşkilâtında yer aldı. Kral Fâruk tahttan indirildikten sonra yeni Mısır anayasasını hazırlamak üzere kurulan komisyonda üyelik yaptı. Komisyon çalışmaları sırasında hürriyetleri savunan ve anayasanın İslâmî esaslara dayandırılmasını isteyen tavırlarıyla dikkati çekti.

General Necib'in hürriyetçi subaylar (ed-dubbâtü'l-ahrâr) tarafından iş başından uzaklaştırılmasına tepki olarak başlayan halk gösterilerinde faal rol oynadı. Müslüman Kardeşler teşkilâtı ile Cemal Abdünnâsır ve taraftarları arasında bir yakınlaşma sağlamaya çalışan Ûdeh bu gayesini gerçekleştiremedi ve hükümet teşkilâtı kapatma kararı aldı. Abdünnâsır'ı kararından döndürmek için yaptığı bir görüşmede kullandığı sert üslûp ve General Necib'in göreve iadesi için yapılan gösterilerdeki rolü sebebiyle Abdünnâsır'la arası açıldı. Abdünnâsır'ın İngiltere ile imzaladığı antlaşmayı Müslüman Kardeşler adına inceleme görevinin Abdülkādir Ûdeh'e verilmesi üzerine hazırladığı raporda, İngiliz menfaatlerini koruduğu ve İngiliz işgaline zemin hazırladığı gerekçesiyle antlaşmaya karşı çıktı; antlaşmanın Amerikan ve İngiliz menfaatlerini koruma uğruna bölgeyi harp ve sıkıntıların içine çekeceğini söyledi. Bu rapor da Abdünnâsır ile Müslüman Kardeşler ve Abdülkādir Ûdeh arasındaki uçurumun büyümesinde etkili olmuştur.

Müslüman Kardeşler teşkilâtındaki çalışmalarına daha çok zaman ayıra-

bilmek için 1951'de resmî görevlerinden istifa ederek avukatlığa başladı. Bu arada, 1953 yılında anayasa hazırlamak üzere Libya'ya davet edildi. Kasım 1954'te Abdünnâsır'a karşı girişilen başarısız suikast teşebbüsünden sonra bu suikaste katılmakla itham edilen Abdülkādir Ûdeh, özel bir mahkemede kısa süren bir yargılama sonunda idama mahkûm edildi. 9 Aralık 1954'te Müslüman Kardeşler mensubu diğer beş kişi ile birlikte idam edildi.

Eserleri. 1. *et-Teşrîʿu'l-cinâʾiyyü'l-İslâmî*. İslâm ceza hukukunu diğer hukuk sistemleriyle karşılaştırarak inceleyen bu eser iki cilttir. Birkaç defa basılan eserde (3. bs., Kahire 1977) İslâm ceza hukuku ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. İngilizce ve Urduca'ya da tercüme edilen kitabın Akif Nuri tarafından yapılan Türkçe tercümesi, *İslâm Ceza Hukuku ve Beşeri Hukuk* adıyla dört cilt halinde neşredilmiştir (İstanbul 1976-79). 2. *el-Mâl ve'l-ḥükm fi'l-İslâm*. H. Tahsin Feyizli tarafından *İslam'da Mal ve İdare* adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir (İstanbul, ts.). 3. *el-İslâm ve evżâʿune's-siyâsiyye*. Beşir Eryarsoy tarafından *İslâm ve Siyasi Durumumuz* adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir (İstanbul 1987). 4. *el-İslâm ve evżâʿune'l-ḳānûniyye*. 5. *el-İslâm beyne cehli ebnâʾih ve ʿaczi ʿulemâʾih*. Akif Nuri Karcıoğlu'nun *İslâm Şeriatı* adıyla tercüme ettiği (Ankara 1969) bu eserin Ebubekir Sıddık Cafer Tayyar tarafından yapılan başka bir tercümesi de *Evlâtlarının Cehaleti, Âlimlerinin Âcizliği Karşısında İslâm* adıyla neşredilmiştir (İstanbul 1987). Eserin Fransızca tercümesi de *L'Islam, Les disciples İgnorrants et des érudits incapables* adıyla yayımlanmıştır (International Islamic Federation of Student Organizations, Stuttgart 1984).

Abdülkādir Ûdeh

BİBLİYOGRAFYA :

Kehhâle, *Muʿcemü'l-müʾellifîn*, Dımaşk 1376-80/1957-61, V, 296; H. Kâmil Yılmaz, *Seyyid Kutub, Hayatı, Fikirleri, Eserleri*, İstanbul 1980, s. 87-98; Fethi Yeken, *el-Mevsûʿatü'l-ḥarekiyye*, Amman 1403/1983, I, 166-168; Akif Nuri Karcıoğlu, *Müslüman Kardeşler Teşkilâtı* [Hasan el-Bennâ], İstanbul, ts. (Dâva Yayınları), *Mukaddime*, s. 11; *Şühedâʾü'l-İḫvân*, (yer ve tarih yok), s. 22-39; Salih Akdemir, "A. Ûdeh'in *'et-Teşrîu'l-Cinâî el-İslâmî'* adlı eseri ve tercümesi üzerine", *AÜİFD*, XXVIII (1986), s. 37-51.

FETHİ YEKEN

ABDÜLKADİR b. YÛSUF

(عبدالقادر بن يوسف)

(bk. KADRİ EFENDİ).

ABDÜLKÂHİR el-BAĞDÂDÎ

(عبدالقاهر البغدادي)

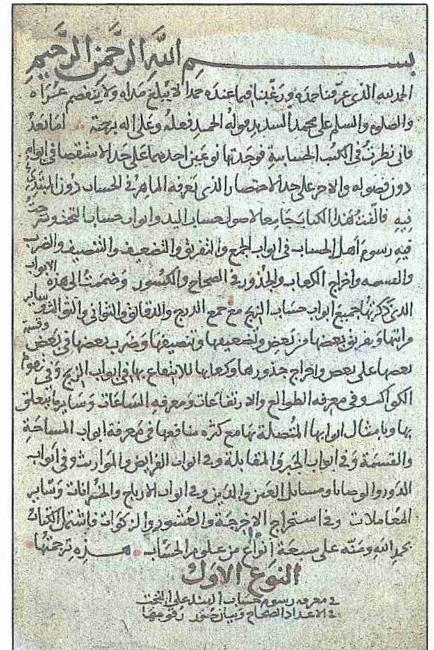
Ebû Mansûr Abdülkāhir b. Tâhir b. Muhammed et-Temîmî el-Bağdâdî
(ö. 429/1037-38)

Meşhur Eşʿarî kelâmcısı, Şâfiî fakihi ve matematik bilgini.

Bağdat'ta doğdu. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, 365'te (975) ölen Ebû Bekir b. Adî'den ders okuduğuna göre 350 (961) yılı civarında doğduğu söylenebilir. İlk tahsiline Bağdat fakihlerinden biri olan babasından başladı. Öğreniminin büyük bir kısmını muhtemelen Bağdat'ta Amr b. Saîd, Muhammed b. Ca'fer, Ebû Bekir el-İsmâilî ve Ebû Bekir b. Adî gibi bilginlerin yanında yaptıktan sonra babasıyla birlikte Nîsâbur'a giderek tahsiline orada devam etti. Bu tarihlerde Nîsâbur'da müderrislik yapan ve Abdülkāhir'in, kendisiyle görüştüğünü kaydettiği (bk. *el-Farḳ*, s. 364) âlimlerden olan İbn Fûrek'le burada karşılaştı. Çok geçmeden babası öldü (383/993). Türkmen İsyanı'nın çıkması ve Selçuklular'ın Nîsâbur'u işgal etmesi üzerine burayı terkedip İsferâyin'e gitti ve Ebû İshak el-İsferâînî'nin derslerine devam etti. Hocasının ölümünden sonra onun yerine geçip Mescid-i Ukayl'deki derslerini okutmaya başladı ve ölünceye kadar bu işi sürdürdü. Tercih edilen görüşe göre 429 (1037-38) yılında İsferâyin'de vefat etti ve hocasının kabri yanına defnedildi.

On yedi ayrı ilim dalında ders okuttuğu nakledilen Bağdâdî, özellikle kelâm-mezhepler tarihi, fıkıh ve usulü, edebiyat ve matematikte üstat kabul edilmiş, hatta Fahreddin er-Râzî onun matematikteki üstünlüğünü takdir etmiştir. Ebü'l-Kāsım el-Kuşeyrî ve Ebû Bekir el-Beyhakī başta olmak üzere devrindeki Horasan bilginlerinin çoğuna hocalık yapmıştır. İslâm ilimleri tarihindeki şöhretini daha çok *el-Farḳ beyne'l-fıraḳ* ve *Uṣûlü'd-dîn* adlı kitaplarıyla kazanmıştır. Her iki eserinde de "Eş'arî kelâmcılar" mânasına aldığı Ehl-i sünnet akīdesini açık bir üslûp içinde ve kendine has bir titizlikle tasnif etmesi, ayrıca muhaliflerine karşı Ehl-i sünnet'i tutarlı bir biçimde savunması dikkat çekicidir. Onun on beş esasta topladığı ve değişik zümrelerden oluşan sekiz sınıf müslümanı dahil ettiği Ehl-i sünnet akīdesi (bk. EHL-İ SÜNNET), kendisinden sonra Sünnî câmianın akīdesini temsil eder hale gelmiştir. Eserlerinde tertip ve tasnife son derece önem verir ve tasnifte on beş sayısına bağlı kalarak

Abdülkāhir el-Bağdâdî'ye ait *et-Tekmile fi'l-ḥisâb* adlı eserin ilk sayfası (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 2708/1)

بسم الله الرحمن الرحيم

النوع الاول